

Prílev migrantov a rómski agresori – pohľad na tendencie diskurzu televízneho spravodajstva v súvislosti s možným vplyvom posilňovania radikalizácie na Slovensku

(Komparatívna analýza hlavných spravodajských relácií verejnoprávnej RTVS a komerčnej Televízie Markíza 14 dní pred parlamentnými voľbami 2016)

Peter Oborník

Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove
peter.obornik@gmail.com

Kľúčové slová: správy, stereotypy, Rómovia, migranti, voľby, extrémizmus

Key words: news, – Stereotypes, Roma (Gipsy), imigrants, election, extremism

1 Spravodajstvo – princíp normatívnej dynamiky

V „klasickej“ slovenskej žurnalistickej škole sa spravodajstvo vymedzuje ako „súhrn novinárskych prejavov, ktoré vecne, stručne a presne približujú aktuálnu či neznámu udalosť širokej verejnosti“ (Tušer – Follrichová, 2001, s. 37), pričom jednotkou spravodajstva je správa determinovaná objektivnosťou, faktickosťou, vyváženosťou respondentov (dať priestor zainteresovaným stranám). Fakt môžeme atribučne fragmentovať (definovať) prostredníctvom zodpovedania otázok: Kto? Čo? Kedy? Kde? (v prípade absencie jednoznačného kontextu po zodpovedaní predošlých aj Ako?). Šírkou a kvalitou zodpovedania spravodajských otázok je v podstate podmienená informačná nasýtenosť správy. Spravodajstvo sa zároveň v žurnalistickom ponímaní tendenčne dichotomicky vymedzuje oproti publicistike, pričom „pri spravodajstve predpokladáme neutralitu v prístupe k údajom, ako aj vo výraze, publicistika sa nezaobíde bez osobného stanoviska a individuálneho prejavu pri použití jazykových a štylistických prostriedkov“. (Kolektív autorov, 2005, s. 21)

Vo svojej podstate sa spravodajské princípy pôvodne printovej žurnalistiky osvojujú aj v elektronických médiách. Denis McQuail (1999) hovorí o informačnej kvalite, ktorej jadrom je objektivita. Na základe Westerstových kritérií objektivity je tvorená (1) faktickosťou – pravdou, informatívnosťou a relevanciou, ako aj (2) nestrannosťou – vyváženosťou a neutralitou. (Westerst, 1983, in McQuail, 1999, s. 174). Práve objektivitu môžeme považovať za základnú hodnotu spravodajstva. Vo svojej podstate je základným prvkom objektivity samotný fakt (neklamlivé uchopenie reálnej udalosti prostredníctvom pravdivého zodpovedania spravodajských otázok). John Fiske (1987) hovorí o televíznom spravodajstve ako o „žánri s vysokým statusom. Jeho proklamovaná objektivita a nezávislosť od politických resp. vládnych orgánov je považovaná za základný a nevyhnutný aspekt fungovania demokratického systému.“ (Fiske, 1987, s. 281)

Objektivitu prostredníctvom esencialistického prístupu aktualizuje Irena Reifová (2004) o záujmy. V súvislosti s ptolemaiovskou logikou, podľa ktorej nič nebráni objektívnemu prenosu skutočností prostredníctvom masmédií (pretože táto skutočnosť neproblematicky existuje) práve „záujmy figurujúce v riadení masových médií však využitie tejto možnosti systematicky znemožňujú a zneužívajú masové médiá na manipuláciu s obrazom sveta tak, aby výsledné posolstvo bolo pre ne výhodné.“ (Reifová a kol., 2004, s. 109)

1.1 Posuny spravodajských hodnôt televízneho spravodajstva

Za hlavnú spravodajskú hodnotu považujeme v práci objektivitu primárne ponímanú na základe predstavenej Westerstovej schémy. Zároveň môžeme spravodajské hodnoty (najmä podľa Lippmanna, 1922, a McQuaila, 1999) v zmysle vlastností definovať najmä ako „jednoznačnosť udalosti, prekvapenie, priestorová blízkosť, subjektívne zaujatie, konflikt, rozmer udalosti, zreteľnosť, ohraničená dĺžka trvania, závažnosť, agenda setting.“ (Rusnák a kol. 2010, s. 87)

Aj napriek novej snahe o zachovanie objektivitu sa spravodajské hodnoty televízneho spravodajstva transformujú a aktualizujú. Niektoré zo súčasných zmien, ako infotainment, tematická skladba (s cieľom apelovať na emócie, nie intelekt či kritické schopnosti), naratívizácia (prirovanie správ k dramatickým príbehom) opísala vo svojej dizertačnej práci Renáta Sedláková (2007), pričom „využitím týchto postupov a spracovaním jednotlivých udalostí podľa zhodnej šablóny vytvárajúcej príbeh sú vzájomne nezávislé udalosti tematicky zjednocované a vytvárajú dojem súvislosti.“ (Sedláková, 2007, s. 37) Rekonštrukčné a dramatizačné postupy približuje predošlá spoluautorská štúdia *Posuny v systéme kódov ako symptómy tabloidizácie televízneho spravodajstva*, ktorej jedným z výsledných zistení bolo, že „televízne spravodajstvo sa čoraz častejšie uchýľuje k jednoduchosti prezentácie, ktorá je typická pre tabloidnú televíziu.“ (Bočák – Oborník, 2015, s. 171) Je charakteristické, že predmetné aspekty nemožno vytýčiť ako jednotlivé princípy, ale ako ich výsledný komplex.

Kým v predošlej časti sme načrtli najmä formálne a obsahové posuny s ohľadom na materiálo-technologický charakter média, v súvislosti s inštitucionálnou povahou mediálnych spoločností tvrdia Edward S. Herman a Noam Chomsky (1988), že médiá slúžia záujmom dominantných elít v štátoch ovládaných byrokratickou štátnou mocou, pričom existuje súvislosť medzi mocenskými a korporatívnymi záujmami.

Tieto záujmy ovplyvňujú spravodajskú agendu zhora nadol (k verejnosti). Svoje teórie argumentujú potrebou licencií a koncesionárskych poplatkov, médiá môžu hľadať vo vláde podporu, sú závislé od jej rozhodnutí, preto sa môžu stať predmetom vládnej kontroly či vládneho záujmu. Zároveň definujú päť filtrov, ktoré umožňujú vláde a korporáciám ovplyvniť verejnosť odklonením správ nevhodných na uverejnenie, marginalizujúc nesúhlas¹. Sú nimi: (1) veľkosť, vlastníctvo, orientácia a zisk daného masmédia (vlastnícke vzťahy a príčina, resp. motivácia vzniku a existencie), (2) reklama a zisky (príjmy z inzercie), (3) informačné zdroje, ich predmanipulácia (už na úrovni prototextu), neoverenosť, prednostný prístup k nim (výber správy – témy správy (vedúcim), zdroja správy (redaktorom) a následné korekcie – zásahy), (4) sústredené útoky, tzv. bubnová paľba – prívalom priamych a nepriamych dobre organizovaných nesúhlasných reakcií sa vyvinie na „neposlušné masmédiu“ tlak, (5) ideologický filter – dominantná ideológia.²

Kľúčovým aspektom je výber témy ovplyvnený tzv. gatekeepermi, ktorí majú v mediálnej inštitúcii rozhodujúcu pozíciu a správu môžu kedykoľvek zverejniť či nezverejniť. „Všeobecne platí, že čím dôležitejšia (prípadne aj kontroverzejšia) udalosť je spracovaná, tým aktívnejšie a pozornejšie sa na jej spracovaní podieľajú gatekeeperi, ktorí sú v hierarchii organizácie vyššie postavení.“ (Trampota, 2006, s. 45 – 46)

Tematiku skreslenia na úrovni horizontálnych a vertikálnych súvislostí predstavuje Gyorgy Gerbner (1955) vo svojej dizertačnej práci, ktorej výstupom je komunikačný model,

¹ V publikácii *Manufacturing Consent – Political Economy of Mass Media* hovoria v kontexte situácie v USA.

² Z pohľadu ľavicovo orientovaných amerických intelektuálov ju (Herman – Chomsky) v 1988 definovali ako militantný antikomunizmus.

zameraný na produkciu a povahu symbolov a správ (posolstiev). Gerbner pri svojej práci vychádza z predpokladu existencie reálnej udalosti (esencialistického pohľadu).

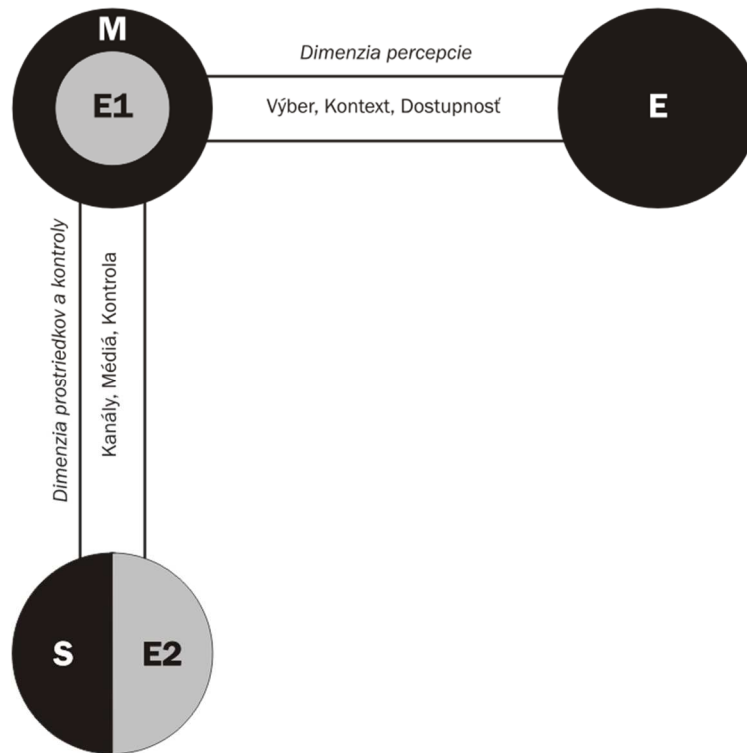

Schéma č. 1 Gerbnerov model (vlastné spracovanie)

Gerbnerov model je potrebné čítať sprava doľava. E (event) je skutočnou reálnou udalosťou, ktorá sa odohrala v prostredí vonkajšej reality. Takýchto udalostí je množstvo, pričom sú previazané na iné udalosti. Udalosť E je prijímaná prostredníctvom M (man/machine), teda človekom alebo strojom. Každý má svoje obmedzenia. Kým človek má menšiu kapacitu, nedokáže dokonale opísať prostredie, má vysoké odchýlky, stroj má technické obmedzenia, často nedokáže konať samostatne, bez človeka. Po prijatí (vnímaní) udalosti E človekom či strojom M sa z nej stáva E1 (len časť udalosti). Gerbner tvrdí, že medzi E a M je prítomný faktor selekcie, kontextu a dostupnosti. M nedokáže vnímať celú reálnu skutočnosť tak, ako sa stala, preto vyberá zaujímavý alebo potrebný obsah udalosti, pričom ostatné aspekty filtruje. Často nie je schopný zachytiť vznik, príčiny či priebeh udalosti, ale len jej následky prostredníctvom respondentov, ktorí prototext, reálnu udalosť, deformujú.

Vertikálna línia sa začína pri distribúcii udalosti E1 niekomu ďalšiemu. M vytvorí údaje alebo signály, ktoré Gerbner delí na SE – formu a obsah. V tomto prípade môžeme ako príklad formy uviesť digitálnu televíznu správu zloženú z rôznych záberov a výpovedí respondentov. Jej obsah tvoria všetky príslušné informácie. Správa je však závislá aj od formy, ak je forma televízna reportáž, musí vyhovieť požiadavkám (potrebám) konkrétnej mediálnej inštitúcie. Kým sa správa SE zverejní, je kontrolovaná strojom alebo človekom. Jej konkrétne zverejnenie prostredníctvom média (v televíznom spravodajstve) označuje Gerbner ako SE2. 2 kvôli ďalšiemu skresleniu – napr. pridá sa moderátorské zahlásenie v spravodajskom štúdiu, lišty, titulky a pod. Proces sa však nekončí, môže pokračovať donekonečna, pričom vzniká SE3, SE4... SE_x. Je to spôsobené tým, že divák M2 správu sleduje, rozpráva o nej svojim priateľom, reaguje na ňu na sociálnej sieti a pod., čím ju opätovne skresľuje.

1.2 Televízne spravodajstvo ako diskurz

Peter Berger a Thomas Luckmann (1966) podnietili vznik diferentného pohľadu na televízne spravodajstvo ako sociálny konštrukt. V súvislosti s ich teóriou by sme mohli tvrdiť, že svet, ktorý definujeme ako objektívnu realitu, teda označujeme ako „vonkajší svet“, je konštruktom, a teda akékoľvek jeho zobrazenie, ako aj televízne spravodajstvo je výsledkom sociálneho konštruovania. Výsledný konštrukt máme potrebu legitimizovať, aby sme ho mohli zrealizovať. Na tomto princípe funguje aj konštrukcia objektivity. Prostredníctvom jednoduchej legitimizácie, ako napr. redaktor dal priestor všetkým zaujatým stranám, ponúkol autentické zábery z miesta udalosti a priniesol fakty, sa v našom zmýšľaní stáva televízne spravodajstvo realistickým „oknom“ do vonkajšieho sveta.

Spravodajstvo má diskurzívny charakter. Na jednej strane je súčasťou diskurzu, na strane druhej sa na ňom spolupodieľa, resp. ho spoluvytvára. Marek Lapčík (2008) tvrdí, že „spravodajstvo už nemusí byť považované za typ mediálneho žánru (čím sa obmedzuje spektrum ako spôsobov konceptualizácie, tak aj možných analytických prístupov), ale za špecifický typ kultúrneho diskurzu.“ V takom prípade ponúka aj „možnosti hľadania inštitucionálnych, sociálnych a kultúrnych mechanizmov, ktoré sa podieľajú na produkcii a percepcii, interpretácii. Spravodajstvo je v tomto prípade „jednou z reprezentácií sociálnej reality“ (Lapčík, 2008, s. 97)

Michal Bočák (2009) vymedzuje termín spravodajský formát odvolávajúc sa na: Davida Altheida a Roberta Snowa (1991) – „formát je mediálna stratégia prezentovania určitej témy“ a Denisa McQuaila (1987) – „formát je subrutina (šablóna) pre narábanie so špecifickými témami v medziach žánru“, pričom je podľa neho televízne spravodajstvo „systémom každodenne rutinne produkovaných a vnímaných, výrazne schematizovaných textov.“ (Bočák, 2009, s. 2)

John Hartley (1982) vníma spravodajstvo ako sociálnu inštitúciu. Okrem svojej elementárnej funkcie informovať zachováva kontinuitu existencie spoločnosti, produkcie spoločenského konsenzu a realizácie korelácie sociálnej reality prostredníctvom uvádzania súvislostí.

Spravodajstvo je z hľadiska produkčnej rutiny a schematizácie, percepčného očakávania hodnôt informačnej nasýtenosti, objektivity, dôležitosti a aktuálnosti, ako aj v súvislosti s jasnou definíciou na úrovni žánru ustálenou normou. Zároveň je spravodajstvo konštruované, reprezentuje realitu, tvorí kultúrny diskurz a podlieha sociálnej dynamike. Medzi oboma funkciami vzniká neustále napätie vyúsťujúce v súčasné nastavenie televízneho spravodajstva. Princíp jeho aktuálnej tvorby sme preto pomenovali normatívna dynamika.

2 Spravodajské stereotypy a morálna panika

Lippmann (1922) definuje stereotyp ako „usporiadaný relatívne konzistentný obraz sveta“. (Lippmann, 1922, s. 95) Všetko a všetci v ňom majú priestor a robia očakávané veci. Televízne spravodajstvo často stavia na dogmatických, stereotypných sociokultúrnych vymedzeniach sveta poukazujúc na jednoduché princípy a ich odlišnosti, resp. narúšanie. John Hartley (1982) vníma spravodajstvo ako priestor na „definovanie opozícií: Kto sme my? a Kto sú oni?“ (Hartley, 1982, s. 116) Pre médiá je vytváranie a používanie stereotypov výhodné. Umožňuje im ľahkú identifikáciu minimálne dvoch strán – agresora a obeť, pričom nepotrebuje argumenty, vysvetlenia a dôvody, roly sú pridelené často pred vznikom samotnej reportáže či spravodajského celku. Barry Unsworth (1995) uvádza dôležitosť skracovania „rozprávaných príbehov“ tak, aby ich publikum dokázalo jednoducho pochopiť (prijať) na základe vlastnej predošlej skúsenosti v zmysle „také niečo som už počul“. (Unsworth, 1995) Pre spravodajstvo je využívanie stereotypov a dogiem praktické a prirodzené.

Problematické môže byť najmä nevhodné pripísanie stereotypných rolí. Neustálym rutinným označovaním skupiny, napr. etnickej menšiny, ako agresora môže dochádzať k dlhodobému tendenčnému negatívnemu posudzovaniu všetkých jej zástupcov na základe pripisovaných vlastností. Mediálny obraz³ môže ovplyvniť hodnotiaci rámec verejnosti – nasmerovať ľudí proti tejto skupine.

Rutinná negatívna mediálna prezentácia udalostí môže vyvolať u divákov znepokojenie, vyúsťujúce v tzv. morálnu paniku. David Altheide a Sam Michalowski (1999) nachádzajú príčiny strachu v spravodajstve „v rámci takýchto správ ako zábavných foriem“. (Altheide – Michalowski 1999, s. 496) Potreba zábavy je motiváciou k tabloidizácii, môže sa taktiež prejavovať infotainmentom v spravodajstve.

Stanley Cohen (1972) v súvislosti s morálnou panikou identifikuje 5 fáz medializácie:

- (1) označenie – skupina osôb je označená ako hrozba (hodnôt a záujmov) spoločnosti;
- (2) zobrazenie – predmetná hrozba je v médiách prezentovaná prostredníctvom jednoduchej a zrozumiteľnej formy;
- (3) rozšírenie – v reakcii na medializáciu narastajú obavy verejnosti, tzv. „morálne barikády“ sú obsadené redaktormi, cirkevnými predstaviteľmi, politikmi a ďalšími strážcami morálky;
- (4) intelektualizácia – objavujú sa reakcie od oficiálnych autorít (niekedy sa však dá možnosť vyjadriť sa aj dotknutej skupine);
- (5) zmena – morálna panika vyúsťuje v spoločenské zmeny – môže narásť až do rozmerov prameňov práva.

Keneth Thompson (1998) medzi základné opakujúce sa rysy morálnej paniky považuje nasledujúce skutočnosti:

- (1) strategické roly bývajú tvorené rozoznatelnými skupinami: nátlakovými skupinami, akreditovanými odborníkmi, informačnými prostriedkami a politikmi;
- (2) inštitucionálne dedičstvo – väčšinou má povahu zákona (často však len na úrovni symbolickej spravodlivosti);
- (3) narušenie kvality verejnej diskusie o spoločenských problémoch;
- (4) potvrdenie základných morálnych hodnôt spoločnosti, najmä v dobách zrýchlených spoločenských zmien.

Do televízneho spravodajského diskurzu (ako aj mediálneho diskurzu vôbec) vstúpila zásadným a razantným spôsobom téma migrantov. Spôsoby zobrazovania – spracovania tém Rómov, ako aj migrantov mohli prispieť k extremizácii politickej scény po voľbách do NR SR 2016.

Marian Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko vo svojej politickej kampani zvolil odkazy na billboardoch: „Rovnaký meter na bielych aj na Cigánov!“, „Spravíme poriadok so zlodejmi v kravatách aj s parazitmi v osadách.“ Pomerne zásadným spôsobom vyjadril postoj k medzinárodnej orientácii Slovenska: „Najvyšší čas vystúpiť z EÚ“ a vo svojich predvolebných Novinách politickej strany Mariana Kotlebu na titulnej strane uvádza: „A naozaj, dnes už len slepý nevidí, že invázia militantných moslimov, ktorí sa valia do Európy, bola vyvolaná úmyselne.“ alebo „Neprejde mesiac, aby cigánski agresori niekoho niekde nedobili alebo aspoň neolúpili. Ako si teda vláda chce poradiť s dvestotisíc agresívnymi imigrantmi, väčšinou moslimami, ktorých príchod na Slovensko europoslanci za strany SMER, SDKÚ, MOST-HÍD, OĽANO a KDH schválili?“⁴ (NAŠE SLOVENSKO, 2016, s. 1)

³ Praktická časť sa snaží vo svojich tézach načrtnúť obraz Rómov v televíznom spravodajstve 14 dní pred voľbami.

⁴ V parlamentných voľbách 2016 sa politickej strane Kotleba – ĽSRS, ktorá je považovaná za radikálnu, extrémistickú či fašistickú, čiarka podarilo dostať so ziskom 8,45% do NR SR.

3 Komparatívna analýza hlavných spravodajských relácií verejnoprávnej RTVS a komerčnej Televízie Markíza 14 dní pred parlamentnými voľbami 2016.

3.1 Stručný náčrt výskumnej metódy

Kvantitatívna metóda, obsahová analýza bola vo svojej interpretačnej časti doplnená o kvalitatívne prvky (čiastkovú diskurzívnu analýzu) s hlavným cieľom zadefinovať a interpretovať súčasný stav zobrazovania Rómov a migrantov v prostredí komerčnej a verejnoprávnej televízie, ako aj zodpovedať na stanovené čiastkové otázky (tézy). Ide o primárny komparatívny výskum pozorovaním – údaje pozorovaného spravodajského bloku Televízne noviny komerčnej Televízie Markíza boli porovnávané s verejnoprávnym hlavným spravodajstvom RTVS Správy RTVS počas rovnakého pozorovaného obdobia, 14 dní pred parlamentnými voľbami 2016 (t. j. od 20. 2. 2016 do 4. 3. 2016), vrátane 48-hodinového moratória (so začiatkom 3. 3. 2016 o 7.00 h.).

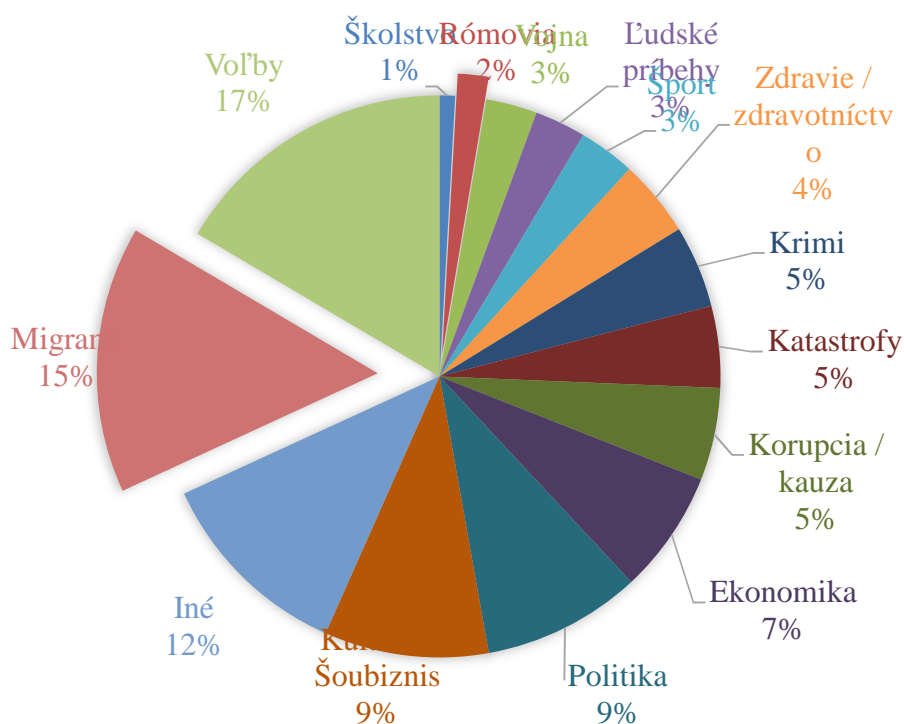
Otázky (tézy):

1. Aký objem správ v hlavnom spravodajstve o Rómoch a o migrantoch vysielala RTVS v porovnaní s Televíziou Markíza a v komparácii s inými témami?
2. Aké bolo tematické rámcovanie správ o Rómoch a migrantoch?
3. Akí respondenti sa vyjadrovali k predmetným témam?
4. Aký obraz médiá o skúmaných skupinách vytvárali?

Zároveň sme sa v interpretačnej časti pokúsili úvahovo, subjektívnejšie, načrtnúť niektoré možné súvislosti vysielaných spravodajských tém s výsledkom parlamentných volieb.

3.2 Komparácia objemu správ o Rómoch a migrantoch

RTVS zverejnila za pozorované obdobie spolu 339 správ, priemerne 24,21 správ denne. Z toho bolo v pozorovanom období zverejnených 6 správ o Rómoch a 52 o migrantoch. 209 reportáží (a krátkych správ) bolo domácich, 133 zahraničných.

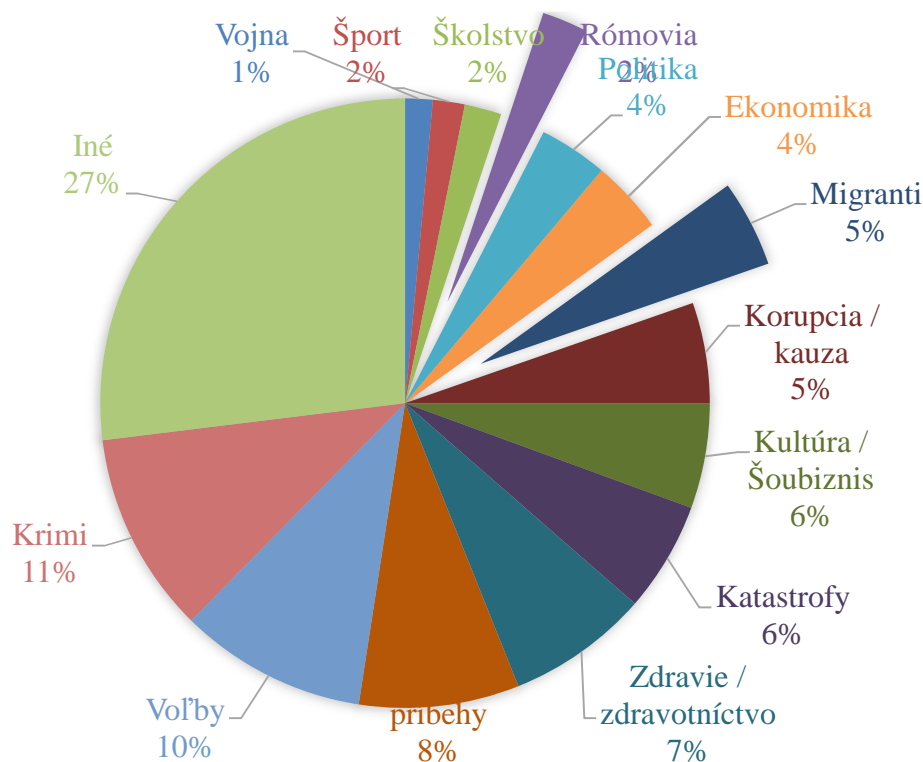

Graf č. 1 Objem tém Správy RTVS

Najsilnejšie zastúpenie mala tematická kategória voľby, v ktorej bolo spolu až 56 zverejnených príspevkov, pričom išlo o najmä o domáce parlamentné voľby, ako aj o prezidentské voľby v USA. Druhú najpočetnejšiu tému tvorili migranti – spolu 52 príspevkov, približne 15,34 %, v priemere 3,71 príspevkov o migrantoch na deň. Rómovia mali zastúpenie v spravodajstve v podobe 6 príspevkov, t. j. 1,77 %.

Silné zastúpenie mala aj kultúra/šoubiznis, RTVS tieto témy posúva na záver spravodajstva. Výnimočnou bola aj prítomnosť 11 športových tém v hlavných správach, a to najmä kvôli konaniu sa Svetového pohára v Jasnej (Nízke Tatry v deň volieb, 5. 3. 2016). Domáce správy tvorili približne 61 % zo všetkých správ, 39 % tém bolo identifikovaných ako zahraničných, pričom je potrebné zdôrazniť často nejednoznačnú možnosť korektnej identifikácie regionálnej príslušnosti z dôvodu presahov a aktualizácií.

Televízia Markíza odvysielala v rovnakom období vo svojich Televíznych novinách 412 reportáží (a spravodajských príspevkov), priemerne 29,43 správ denne. Z nich bolo v pozorovanom období zverejnených 10 správ o Rómoch a 19 o migrantoch. 282 reportáží (a krátkych správ) bolo domácich a 130 zahraničných.

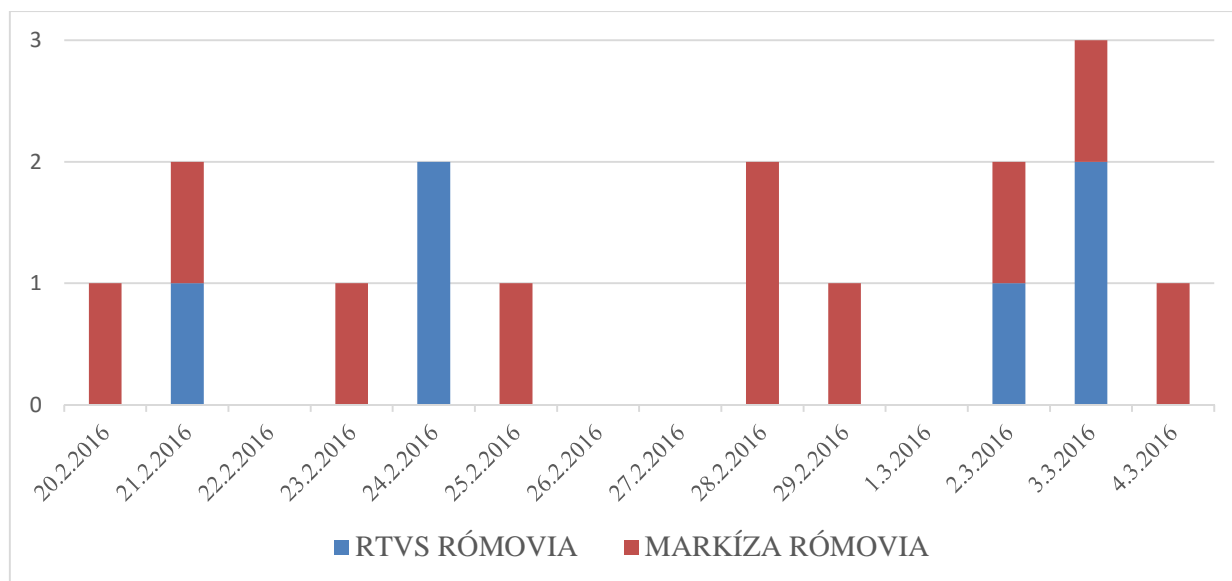
Graf č. 2 Objem tém Televízne noviny

Najsilnejšie zastúpenie mala tematická kategória iné, v ktorej bolo spolu až 111 zverejnených príspevkov. Išlo najmä o technologické novinky, životné prostredie, vesmírny výskum a zaujímavosti (napr. Narodeninová oslava každé štyri roky, O deň dlhší rok, Nič nie je zadarmo – seniorpasy, Rekordná nádielka snehu, Nechcený návštevník – aligátor a pod.) Druhú najpočetnejšiu tému (44 správ) tvorili kriminalistické správy, následne voľby (prezidentské v USA a parlamentné v SR spolu), ľudské príbehy, zdravie a katastrofy. Migranti tvorili len približne 4,61% tém z celkového počtu (1,36 správy denne), Rómovia zhruba 2,43%.

Kým počet správ o Rómoch (6 RTVS a 10 Televízia Markíza) sa v súvislosti s celkovým počtom odvysielaných správ oboch televíznych staníc veľmi nelíši, markantný rozdiel bol vo vysielaní tém o migrantoch. RTVS zverejnila 3,33x viac tém o migrantoch ako Televízia Markíza. Zároveň Televízia Markíza zverejnila 1,37x väčší počet príspevkov o Rómoch v hlavnom spravodajstve v porovnaní s RTVS.

	20.2. 2016	21.2. 2016	22.2. 2016	23.2. 2016	24.2. 2016	25.2. 2016	26.2. 2016	27.2. 2016	28.2. 2016	29.2. 2016	1.3. 2016	2.3. 2016	3.3. 2016	4.3. 2016
RTVS RÓMOVIA	0	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	1	2	0
MARKÍZA RÓMOVIA	1	1	0	1	0	1	0	0	2	1	0	1	1	1

Tabuľka č. 1 Porovnanie množstva tém kategórie „Rómovia“ v jednotlivých dňoch

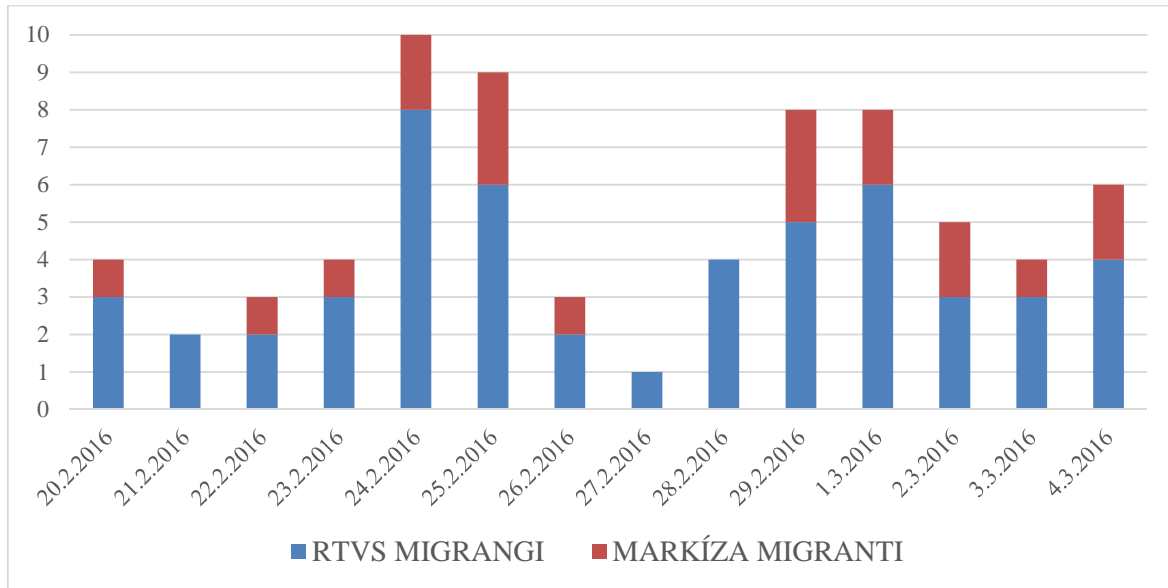

Graf č. 3 Porovnanie množstva tém kategórie „Rómovia“ v jednotlivých dňoch

Komparácia jednotlivých dní naznačuje, že témy Rómov v spravodajstve RTVS a Televízie Markíza spolu nesúviseli (alebo ich súvis bol len okrajový), teda sa môžeme domnievať, že ich umiestnenie bolo na základe dohody redaktora s vedúcim vydania, nie nevyhnutnou spoločenskou objednávkou, informácie z nich priamo neovplyvňovali spoločnosť.

	20.2. 2016	21.2. 2016	22.2. 2016	23.2. 2016	24.2. 2016	25.2. 2016	26.2. 2016	27.2. 2016	28.2. 2016	29.2. 2016	1.3. 2016	2.3. 2016	3.3. 2016	4.3. 2016
RTVS MIGRANTI	3	2	2	3	8	6	2	1	4	5	6	3	3	4
MARKÍZA MIGRANTI	1	0	1	1	2	3	1	0	0	3	2	2	1	2

Tabuľka č. 2 Porovnanie množstva tém kategórie „migranti“ v jednotlivých dňoch

Graf č. 4 Porovnanie množstva tém kategórie „migranti“ v jednotlivých dňoch

V kategórii migrantov je viditeľný viac než trojnásobný nepomer vysielania správ s predmetnou tematikou na RTVS oproti Televízii Markíza. RTVS odvysielala témy o migrantoch, ktoré Televízia Markíza do svojho vysielania nezaradila. V nedeľu 21. 2. to boli témy: V Waszczykowski: Kvóty naplníme (ako hlavná téma) a Balkánske domino sa rúca na Grécko (ako vedľajšia téma). V sobotu 27. 2. to bola téma: Macedónci pustili 300 ľudí, idú ďalší a v nedeľu 28. 2. Macedónsko pootvorilo hranicu s Gréckom, Slovenský a poľský prezident za posilnenie Schengenu, Z „Džungle“ sa sťahujú do kontajnerov a Švajčiari odmietli vyhostenie bez súdu.

Keďže je väčšina zahraničných tém preberaná cez agentúry, už pri kvantitatívnom výskume bola pomerne príznaková nielen celková disproporcia kvantity tém, ale aj nepomerné zaradovanie tém o migrantoch do spravodajstva RTVS do jednotlivých dní, keď po nich nebol vysoký spoločenský dopyt. Môžeme sa totiž domnievať, že ak témy v daný deň nevysielala komerčná Televízia Markíza, pravdepodobne neboli až také dôležité, aby ich (ne)poznanie spôsobilo slovenskému divákovi informačný deficit. Nemali vysokú spoločenskú prioritu.

Kým objem spravodajských príspevkov, resp. reportáží o Rómoch bol v pozorovanom období 14 dní pred voľbami porovnateľný ako vo verejnoprávnej RTVS, tak v komerčnej Televízii Markíza, pri komparácii témy migrantov sa stretávame s výraznou disproporciou. Verejnoprávna RTVS vysielala oproti Televízii Markíza 3,33x viac spravodajských príspevkov, resp. reportáží o migrantoch. V prípade, ak by sme zrušili objektívnu porovnávaciu podmienku – komparáciu pomerov vybraných správ k všetkým vysielaným správam⁵, porovnávali by sme 52 spravodajských príspevkov o migrantoch v Správach RTVS s 19 spravodajskými príspevkami v Televíznych novinách, čo je o 33 tém viac. V priemere vysielala RTVS každý deň o 2,36 spravodajských príspevkov o migrantoch viac (v porovnaní s Televíziou Markíza).

3.3 Tematické rámcovanie správ o Rómoch a migrantoch

⁵ V tomto prípade sme porovnávali percentuálny pomer zastúpenia, keďže v Televízii Markíza bol celkový počet vysielaných správ vyšší (o 73 spravodajských príspevkov) ako v RTVS.

Pozorované a analyzované súbory správ o Rómoch a migrantoch boli na účel tematickej kategorizácie manipulované – selektívne vyčlenené od ostatných tém, čo bola nevyhnutná súčasť výskumu. Zároveň však boli nositeľmi vlastnej témy.

3.3.1 Tematické rámcovanie spravodajských príspevkov o Rómoch

RTVS uverejnila spolu 6 príspevkov o Rómoch, a to: 21. 2. 2016 (1) Záchranári nešli pomôcť rodiacej žene (z košického Luníka IX), 24. 2. 2016 spravodajské príspevky (2) Na sanitku čakal v Mašličkove márne a (3) Zlyháva pomoc Rómom, 2. 3. 2016 (4) Predseda Rómskej únie podporí všetkých rómskych kandidátov (len čítaná správa), 3. 3. 2016 (5) Sporná škola v Rokycanoch sa odvolala a (6) Hilary Shelton: Rómov musíte brať vážne (príspevok formou krátkej redakčnej diskusie o Rómoch s Hilary Sheltonom, šéfom organizácie za práva Afroameričanov v USA).

Forma spravodajských príspevkov bola rôzna, od čítaného spravodajstva až po zostrih z diskusie s jedným respondentom (čo je z hľadiska žánrovej tvorby a charakteru tradičnej správy neprípustné).

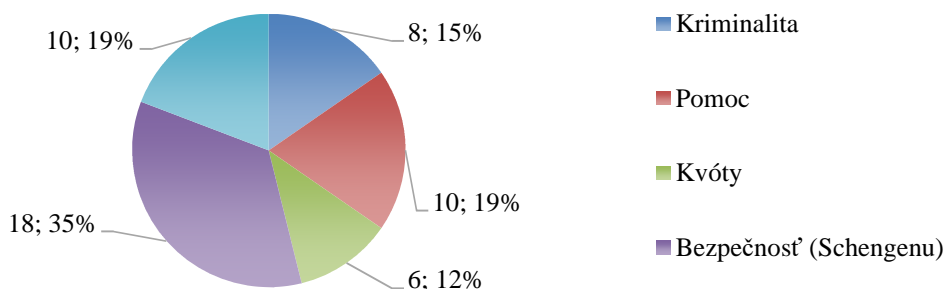
Všetky témy boli domáce, v prípade diskusie so zahraničným respondentom považujeme z hľadiska obsahu a produkcie tému taktiež za domácu. Jedinú tému zo šiestich odvysielaných sme identifikovali ako hlavnú aj z dôvodu, že bola radená v prvej časti spravodajského bloku. Jednu správu sme označili ako politickú, jednu ako (ľudský príbeh) katastrofu, ostatné štyri sme zaradili do témy ľudských práv a diskriminácie.

Televízia Markíza zverejnila v sledovanom období spolu 10 tém, v ktorých boli zobrazení Rómovia, a to: 20. 2. 2016 (1) Nešťastní z krádeží, 21. 2. 2016 (2) Prepadla starenku, 23. 2. 2016 (3) Svojpomocná výstavba v obci Rankovce, 25. 2. 2016 (4) Žilina začala s búraním bytovky kvôli statikom, 28. 2. 2016 (5) Neuveriteľná smola – rodina z juhu dvakrát vyhorela a (6) Obec bez školy, 29. 2. 2016 (7) Byty bez vody v Červenici, 2. 3. 2016 (8) Útočil sekerou, 3. 3. 2016 (9) Zomrel im syn a 4. 3. 2016 (10) Netradičný dom.

Oproti RTVS sú správy s rómskou témou relatívne rovnomerne rozložené počas celého pozorovaného obdobia. Ide o domáce reportáže. Tri témy sme identifikovali ako hlavné, ostatných sedem bolo vedľajších. Vo vysielaní prevládali štyri sociálne témy – bývanie a školstvo. Ďalšie tri sa venovali kriminalite, pričom vo všetkých troch prípadoch vykresľovali Rómov ako agresorov, ostatné dve správy sa venovali katastrofám.

3.3.2 Tematické rámcovanie spravodajských príspevkov o migrantoch

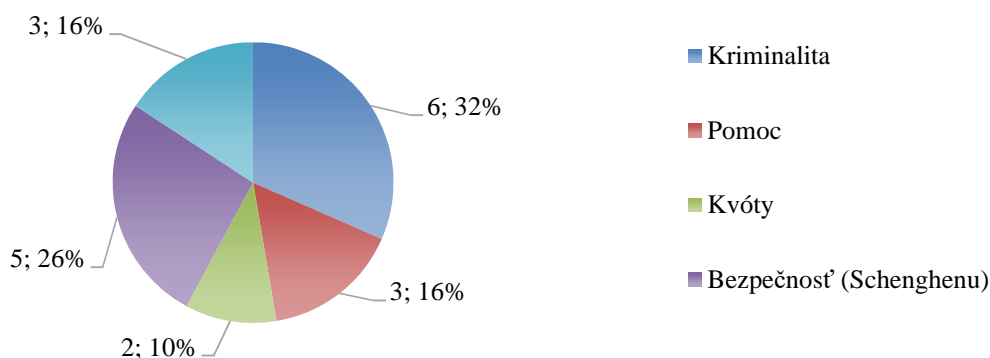
Z celkového počtu 52 spravodajských príspevkov RTVS o migrantoch tvorilo až 43 z nich hlavnú tému, zvyšných 9 sme posúdili ako tému vedľajšiu. Prakticky to znamená, že z celkového počtu všetkých správ o migrantoch v Správach RTVS v pozorovanom období im bola prioritou (dôležitosť) pripisovaná na úrovni 82,69 %.

Graf č. 5 Tematická kategorizácia (spravodajských príspevkov o migrantoch) vo vysielaní RTVS

V pozorovaní tematických kategórií bola najvýraznejšou témou (so zastúpením až 18 príspevkov), približne 35 %, bezpečnosť (resp. bezpečnosti Schengenu). S rovnakým počtom tém 10 a podielom 19 % RTVS odvysielala správy, ktoré sme kategorizovali ako (1) prechod (masy) cez hranicu a (2) obmedzenia (zákazy) prechodu, ako aj pomoc migrantom. Osem správ (15%) bolo zameraných na kriminalitu a šesť správ s podielom 12 % sa venovalo otázke kvót, ktorá bola aktuálnejšia najmä v predošlom období.⁶

Televízia Markíza odvysielala o migrantoch 19 príspevkov, z toho sme 13 označili ako hlavnú tému a 6 ako vedľajšiu. Z celkového počtu všetkých správ o migrantoch im bola pripisovaná priorita – dôležitosť (podľa radenia do spravodajského bloku a spracovania) na 68,42 %.

Graf č. 6 Tematická kategorizácia (spravodajských príspevkov o migrantoch) vo vysielaní Televízie Markíza

Šesť príspevkov s tematikou kriminality tvorilo najvýraznejšiu kategorizačnú skupinu s podielom 32 %, druhou najsilnejšou témou bola bezpečnosť (Schengenu), s počtom 5 príspevkov tvorila 26 % podiel. S počtom príspevkov 3 v každej kategórii tvorili 16 % podiel témy pomoci a prechodu cez hranicu (resp. jeho obmedzenia) a ostatné 2 témy, 10 %, sa venovali otázke kvót.

Z komparatívneho pohľadu by sme mohli definovať kategóriu migrantov v Televíznych novinách Televízie Markíza ako tematicky vyrovnanjšiu. Najviac pozorovateľný rozdiel bol v počte tém o bezpečnosti. Kým Televízia Markíza ich priniesla 5, RTVS za rovnaké pozorované obdobie ich odvysielala 18, čo je 3,6x viac.

3.4 Respondenti / experti

Správy tvoria ľudia, v prostredí ich vytvárania sú informácie sprostredkované prostredníctvom respondentov, ktorí im dávajú charakter, svojimi výpoveďami referujú o danej realite, zároveň ju reprezentujú, konštruujú, preto sú ich výber a spracovanie výpovedí veľmi dôležité. Účasť respondentov v spravodajstve je zároveň kultúrne symbolická – môže ich stavať do pozície expertov (odborníkov), ktorí o téme vedia najviac, reprezentujú ju. Spravodajstvo je veľmi dôležitou súčasťou procesu mediatizácie – sieťovania častí spoločnosti (napr. politika, ekonomika, kultúra, šport) prostredníctvom médií. Byť v hlavných správach a vytvárať v nich dobrý obraz je často najväčšou snahou aktívneho public (a media) relations.

3.4.1 Respondenti v správach o Rómoch

V pozorovaných správach RTVS sa respondenti líšili. V pozícii expertov nimi boli: Vojtech Horváth – rómsky zdravotný asistent na Luníku IX, zasahujúci policajt, Ľubica

⁶ Presné témy sú súčasťou Prílohy č. 1 – Chronologický zoznam odvysielaných tém o migrantoch.

Bajerovská – hlavná lekárka záchrannej služby Košice, Andrea Kočišová – námestníčka záchrannej služby Košice, Michal Kubo – riaditeľ projektu Zdravé komunity, Boris Chmel – hovorca záchrannej zdravotnej služby, Mikuláš Koščo – dopravno-zdravotná služba DZS-M.K.Trans, František Daboczi – riaditeľ polikliniky Terasa, Soňa Valášiková – Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, Barbora Černušáková – Amnesty International, José Ángel Gurría – generálny tajomník OECD, Beáta Dupal'ová Ksenschizhová – hovorkyňa MŠ SR, Daniel Džobaník – hovorca prešovskej polície, Peter Bubla – hovorca Ministerstva zdravotníctva, Soňa Valášiková – Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou a Hilary Shelton – šéf organizácie za práva Afroameričanov v USA.

K témam sa vyjadrovali politici, ktorí mali s obsahom priamy súvis, a to: Robert Kaliňák – minister vnútra, Peter Pollák – splnomocnenec vlády pre rómske komunity a Juraj Draxler – minister školstva.

Obmedzený priestor dostali samotní Rómovia, a to 3x prostredníctvom ankety (bez konkretizácie mien).

Televízia Markíza mala ako respondentov nasledujúcich expertov: Moniku Beňovú – evanjelickú farárku, Františku Ondrašíkovú – Združenie pre lepší život, Slávkú Mačákovú – organizátor projektu, k dvom témam sa vyjadroval policajný hovorca a k jednej policajná hovorkyňa, ďalej dostal priestor veliteľ zásahu (hasičského), hovorkyňa ministerstva školstva Beáta Dupal'ová Ksenschizhová a Boris Chmel – operačné stredisko ZZS.

Spolu 12 respondentov ako zástupcov dotknutej rómskej komunity bolo v Televíznych novinách zvyčajne prezentovaných anonymne, prostredníctvom ankety.

Televízia Markíza dala priestor aj politikom, Petrovi Pollákovi – splnomocnencovi vlády pre rómske komunity, starostovi Malého Slivníka, Marte Pavlinskej – starostke obce Červenica a Marcelovi Šaňovi – starostovi mestskej časti Luník IX.

Pri komparácii respondentov verejnoprávnej a komerčnej televízie by sme mohli za pozitívne označiť množstvo rôznych expertov vo vysielaní RTVS, ktorá dala priestor aj neziskovým organizáciám či zahraničnej osobnosti. Zároveň jej možno vytknúť nízke zastúpenie samotných Rómov. Opakom je Televízia Markíza, ktorá dala priestor rómskym respondentom, počet expertov mohol však byť rozmanitejší, absentoval neziskový sektor a dlhoroční odborníci.

3.4.2 Respondenti v správach o migrantoch

Keďže bola téma migrantov objemovo náročnejšia, výsledky bolo nutné globalizovať, kvantifikovať a zovšeobecniť. Sledovali sme, kto sa vyjadroval k téme v jednotlivých kategóriách: politik zahraničný alebo domáci, utečenci, domáci alebo zahraniční experti a ostatní.

Z domácich politikov mali najväčšie zastúpenie premiér Robert Fico, ako aj minister vnútra Robert Kaliňák, každý z nich bol respondentom päťkrát. Z ďalších domácich politikov sa k téme migrantov vyjadroval aj Peter Kažimír – minister financií, Milan Lajčák – minister zahraničných vecí, prezident Andrej Kiska, z opozičných politikov dostal priestor Béla Bugár a Ján Figel'.

Zo zahraničných politikov sa k témam najviac, šesťkrát, vyjadrovala nemecká kancelárka Angela Merkelová, štyrikrát predseda európskej rady Donald Tusk, trikrát nemecký minister vnútra Thomas de Maizére, dvakrát Viktor Orbán – premiér Maďarska, taktiež dvakrát Sebastian Kurz – rakúsky minister zahraničných vecí, ako aj Alexis Tsipras – grécky premiér a Dimitris Avramopoulos – eurokomisár pre migráciu.

Zo zahraničných politikov dostali priestor: David Cameron – britský premiér, Dalia Grybauskaitė – premiérka Litvy, Nebojša Stefanovic – srbský minister vnútra, Witold Waszczykowski – poľský minister zahraničných vecí, Nikola Poposki – minister zahraničných vecí Macedónska, Johanna Mikl-Leitner – ministerka vnútra Rakúska, Dmitris

Avramopoulos – eurokomisár pre migráciu, Milan Chovanec – český minister vnútra, Jan Korte – líder ľavicovej strany, Katrin Goring-Eckardt – líderka Strany zelených, Ole Schroder – štátny tajomník nemeckého ministerstva vnútra, Andrzej Duda – poľský prezident, Etienne Desplanques – prednosta vlády regiónu Pas-de-Callais, Frank Franz – predseda strany NPD, Renate Kuenast – poslankyňa Strany zelených, Dietmar Woidke – brandenburgský spolkový premiér, Werner Faymann – rakúsky kancelár, Christos Stylianides – eurokomisár pre humanitárnu pomoc, Xanthoula Soupliová – predsedníčka miestnej rady v Idomeni, Francois Hollande – francúzsky prezident.

Respondenti utečenci dostali priestor vyjadriť sa dokopy 17-krát (spolu 52 tém). Často boli označovaní ako „migrant z Afganistanu, utečenec, utečenec (utečenci) zo Sýrie, pár zo Sýrie“, krstným menom – „Yousef – utečenec zo Sýrie, Maseeh – utečenec z Afganistanu, Murad – utečenec zo Sýrie, Hamsa – utečenec zo Sýrie, Ibrahim – utečenec zo Sýrie, Tarek – utečenec zo Sýrie, Sulejman – utečenec zo Sýrie,“ len v dvoch prípadoch zverejnili celé meno (s priezviskom): Mohammad Camel – utečenec z Iraku a Wasim Eez Aldin – utečenec zo Sýrie.

K migrantom sa vyjadrovali aj rôzni domáci experti z oblasti ekonomiky: Lubomír Koršňák – analytik UniCredit Bank, Pavol Reich – generálny tajomník Česmad Slovakia, Pavel Drahotský – generálny riaditeľ Saxo Bank pre SR, ČR a Maďarsko, z neziskového sektora: Rastislav Mascunka – viceprezident asociácie zamestnaneckých zväzov a združení, Riga – grécka dobrovoľníčka, Juraj Mesík – spoluorganizátor iniciatívy, Kamila Gunišová – vedúca kancelárie Amnesty International na Slovensku, Lucia Bernátová – koordinátorka kampaní Amnesty International, Martin Bandžák – Magna, deti v núdzi, policajti: Rastislav Fedorko a Ladislav Gordoš ako aj ďalší: Peter Majer – redaktor, Tomáš Strážay – analytik, Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, Radovan Geist – analytik Euractiv, Zuzana Gabrižová – analytička Euractiv, Ladislav Csémi – Úrad hraničnej a cudzineckej polície, Marián Úkrop – prokurátor, David Kúrňava – odsúdený, Zuzana Številová – predsedníčka ligy za ľudské práva, Zuzana Vatrál'ová – vedúca úradu IOM v Bratislave, Martin Hoffmann – umelecký riaditeľ Berlínskej filharmónie, Simon Rattle – dirigent, návštevníci koncertu, Daniel Gurňák – politický geograf PRIF UK a Zuzana Vatrál'ová – Úrad medzinárodnej organizácie pre migráciu v SR.

Zo zahraničných expertov dostali priestor: Angel Curria – generálny tajomník OECD, Vlado Dominic – šéf chorvátskej polície, Slobodan Savović – srbská komisia pre utečencov, Völker Köhler – hovorca okresného súdu v Kolíne – Ulrich Bremer – kolínsky prokurátor, Jens Stoltenberg – generálny sekretár NATO, Mark Zuckerberg – zakladateľ Facebooku, grécky dobrovoľník, Meri Naumov – pracovník Unicef, Andrej Bán – reportér časopisu .týždeň, pápež František, Lorance – Francúzska, Adrian Edwards – hovorca UNHCR, Maya Konforti – dobrovoľníčka, Babar Baloch – hovorca UNHCR pre Strednú Európu a Peter Sutherland – špeciálny predstaviteľ OSN pre migráciu.

Televízia Markíza dala najviac priestoru domácim politikom Robertovi Ficovi – päťkrát, Robertovi Kaliňákovi – trikrát. Priestor dostal aj Martin Klus zo strany SaS a Radoslav Procházka zo strany Siet'.

Zo zahraničných politikov bol respondentom dvakrát Viktor Orbán. K téme sa vyjadrili David Cameron, Bohuslav Sobotka – český predseda vlády, Thomas de Maizére, Theresa May – britská ministerka vnútra, Angela Merkelová, Ahmet Davutoglu – turecký premiér, Werner Faymann a Dimitris Avramopoulos – eurokomisár pre migráciu.

Utečenci v pozícii respondentov dostali priestor v Televíznych novinách osemkrát (spolu z 19 tém). Boli označovaní (podobne ako v RTVS) ako „dvaja Afgánci, migrant, utečenec, utečenci, migrantka zo Sýrie, Sýrčan Haméd, utečenec Ali, utečenec Safar“.

Skupinu domácich expertov tvorili: Ivan Netík – hovorca MVS SR, dvakrát, Jaroslav Nad' – bezpečnostný analytik, Milan Žitný – bezpečnostný analytik, Martin Barto –

ekonomický analytik, Zuzana Gabrižová – Euroactiv.sk, vyslaní policajti, Marián Chovanec – arcibiskup, Stanislav Zvolenský – arcibiskup a aktivista.

Zahraničným expertom bol Ian Ruggier – člen záchranného tímu. Vyjadril sa aj člen gangu na falšovanie pasov.

V oboch porovnávaných spravodajských blokoch dostali najviac priestoru zahraniční politici, domáci politici (a to najmä Robert Fico a Robert Kaliňák, opozícia dostala veľmi málo možností vyjadriť sa), relatívne málo priestoru dostali samotní utečenci. K témam sa vyjadrovali aj bezpečnostní experti, policajti, cirkev či neziskový sektor (a ďalší).

3.5 Obraz Rómov a migrantov

Z predošlej analýzy vyplynulo, že ako tematicky, tak cez regionalitu či respondentov sú skupiny (komunity) Rómov a migrantov zobrazované diferentne. Kým Rómovia sú témou domácou, migranti omnoho viac zahraničnou. Spoločné prieniky nachádzame v téme kriminality, nedostatočný počet autentických rôznorodých respondentov migrantov a Rómov (z rôznych sociálnych prostredí) či označovanie krstným (alebo žiadnym) menom.

3.5.1 Obraz Rómov v spravodajstve

Rómovia sú zobrazovaní v rôznych rolových pozíciách, najčastejšie ako (1) agresori – zvyčajne v opozícii „my vs. oni“, (2) obeť, (3) bizarní a (4) sociálne slabší.

V role agresorov sú často označovaní ako „zlodej, zlodejka, agresorka, straka, Jarmila, trúfla si na starenku, tvár si zakrývala, neštítala sa prepadnúť pred očami detí, neprispôsobiví, nespokojní, platiť nebudú“. Oproti nim stoja majoritní „my“ – obeť, ktoré sú označované ako „snaživí podnikatelia, vitálna dáma, obeť, pani Marta, staršia žena, bránila sa vlastnou palicou, starenka, mesto Košice (nemôže doplácať)“. Príklady boli prevažne z Televízie Markíza, platí to však aj v RTVS, kde je toto vymedzenie často menej verbálne explicitné. Na druhej strane v niektorých záberoch RTVS Rómovia pľujú a fajčia, prípadne sú agresívni (najmä symbolicky).

V role obeť boli najmä vo vysielaní RTVS, kde boli prezentovaní ako znevýhodnení či sociálne slabší. Sú „chorí, majú choré deti, prichýli ich známa, ratovali ľudský život, prišli o všetko, nemajetní, deti do školy dochádzajú zďaleka, smutní, dotknutí, v šoku, cítia nepravosť“.

Rómovia ako záujmová skupina správ boli vo všetkých prípadoch zobrazovaní ako chudobní, sociálne slabší, špinaví či otrhaní, často sa v záberoch vyskytujú aj ich deti so znakmi chudoby. Respondenti rómskej národnosti (ako napr. Peter Pollák), ktorí sa k témam vyjadrovali, nemali so zobrazovaním respondentov jasnú kauzálnu súvislosť.

Rómovia sú prezentovaní aj ako negramotní so špecifickou jednoduchou rečou, v niektorých prípadoch sú prezentovaní naozaj veľmi bizarne. Televízia Markíza zverejnila 2. 3. 2016 nasledujúcu správu: Redaktor: „Albín sa už ráno po dedine prechádzal so sekerou v ruke a vraj pritom vydával zvuky ako Indián.“ Respondent: „Ú, ú, ú, ú, ú. Tak kričal.“ RTVS zverejnila 21. 2. 2016 v správe o tom, že záchranári nešli pomôcť rodiacej žene na sídlisku Luník IX v Košiciach, príznakové ilustračné zábery dieťaťa v maske lesknúcej lebky, a to v ilustračných záberoch zverejnených počas vyjadrenia respondentky Andrey Kočišovej – námestníčky záchranej služby Košice: „... že na danom sídlisku bola potvrdená meningoková sepsa. Danú skutočnosť posádka musela overiť. V danom prípade zisťovala...“

Obrázok č. 1 Dieťa s maskou lesknúcej sa lebky

Ilustračný záber je príznakový, pretože nemá funkciu informovať, dokresľovať verbálny text, skôr ho dramatizuje, môže pôsobiť aj humorne, výsmešne či agresívne. Samotná etnicita je vo svojej podstate jedným z faktorov atraktivizácie reportáže, aj preto často redaktori vyhľadávajú, resp. vytvárajú témy z rómskych osád – predpokladajú, že ľudia ich budú radi sledovať.

3.5.1 Obraz migrantov v spravodajstve

Komplexnejší a početnejší pozorovaný celok o migrantoch sme rozdelili do kategórií (správy o migrantoch boli často preberané z agentúr, teda obidve pozorované televízie pracovali často s podobnými vstupmi – materiálmi):

My sa nevrátíme

Migranti sú často prezentovaní ako tí, čo nechcú zostať vo svojej krajine, nemajú k nej citovú väzbu a za každú cenu chcú zostať v Európe. „Buď hranicu prekročíme, alebo zomrieme. Nikto nás nedonúti vrátiť sa späť do Afganistanu,“ afgánsky utečenec (Televízia Markíza (ďalej len TVM) 22. 2.)

Identita „utečenec“

Označenie utečenec, migrant, migranti, utečenci a pod. je nadradené ostatným prívlastkom či menu – je reprezentáciou identity. Dokazuje to napr. anketa z 22. 2. (TVM), kde sa v téme spomínajú sýrski utečenci v Maďarsku, v nadväzujúcej ankete sa však vyjadruje utečenec z Afganistanu (TVM 22. 2.)

Depersonifikácia/kvantifikácia

Utečenci sú často označovaní ako nekontrolovateľný prílev, toky, ako aj číslami: napr. „2000 utečencov.“ TVM 29. 2. „V putách ich skončilo vyše 500.“ TVM 22. 2. „Za posledné dva mesiace ich prišlo viac ako za polovicu minulého roka, vyše 130 tisíc... Uviazlo vyše 10 tisíc“ TVM 1. 3.

Sú nekontrolovateľní/neidentifikovateľní

Problémy s identitou, hľadanie potencionálnych moslimských teroristov, ilegálne prechody neznámych ľudí cez hranice či nie celkom jednoduchá a úspešná registrácia vytvára v pocit nekontrolovateľnosti či nemožnosti ich identifikácie. „Nemeckým úradom sa stratilo

136 tisíc utečencov... Úradníci o nich nič nevedia... Migranti sa strácali postupne počas celého roka.“ (TVM 26. 2.)

Hypotetizácia ako argument šírenia strachu

Robert Kaliňák (ako aj premiér Robert Fico) podporovali svojimi tvrdeniami obavy, že migranti by mohli prechádzať aj cez Slovensko: „Tou inou trasou by mohlo byť aj Slovensko. Vláda preto nakúpila systém navádzacích zábran.“ (TVM 23. 2.) V súvislosti s reportážou o nákupe zábran tvrdil, že masa migrantov príde: „Tie toky sa určite ukážu.“ (Kaliňák, TVM 24. 2.)

Šťastná Európa

Najmä Nemecko a Veľká Británie (ale aj iné krajiny) sú zobrazované ako akýsi „vysnený domov“: „Toto je takmer stovka šťastných migrantov zo Sýrie, ktorá dnes prišla legálne do Ríma.“ (TVM 29. 2.) „Ďalej do Európy však púšťajú len vyvolených.“ (TVM 2. 3.)

Tematická lakonická diverzifikácia

Reportážne príspevky, v ktorých je nosná téma migrantov, sa často rozširujú, prípadne penetrujú do ďalších tém, niekedy nesúvislo a absurdne, ako to bolo napr. 1. 3. v TVM, kde sa v jednej reportáži hovorilo o cirkevnej zbierke, potom Kotlebovi či arcibiskupovi Róbertovi Bezákovi (a jeho kauze). Z Macedónska, Francúzska, Grécka reportáže cestujú cez Veľkú Britániu, Nemecko, Brusel, Maďarsko, Česko až na Slovensko (napr. TVM 1. 3. v jednej reportáži: Macedónsko, Grécko, Brusel, Turecko, Francúzsko). Taktiež vnútorné subtémy správ sú často spájané, napr. TVM 29. 2. zverejnila v jednej reportáži vylúčenie Grécka zo Šengenu, povinné kvóty, Veľkú Britániu (Brexit).

Diskurzívna tematická kontaminácia

Za všetko môžu migranti. Spravodajstvo im pripisuje grécke dlhy, prípadný „brexit“ či možný terorizmus. Zahraničných respondentov, ako aj predstaviteľov cirkví sa redaktori často pýtajú na názor na migrantov aj mimo kľúčovej témy.

Referenční experti

Expertmi sú najmä politici, na Slovensku konkrétne Robert Fico a Róbert Kaliňák. Práve politici domáci alebo zahraniční sa stávajú najčastejšie názorovými lídrami a referenčnými expertmi, čo môže byť pomerne zavádzajúce a skresľujúce, keďže nie sú fundovanými (študovanými) odborníkmi v danej problematike (Rómov a migrantov).

Zakotvená dogmatická negativizácia

Z výskumu vyplýva, že migranti sú prevažne negatívnou témou. Televízne spravodajstvo pod vplyvom diskurzu môže mať tendenciu meniť pozitívny charakter informácií, správy o migrantoch negativizovať spôsobom „Aj keď je dobre, môže byť zle“, teda odkloniť sa od informovania k hypotetizovaniu. Ako príklad uvedieme komentár RTVS: „Situáciu majú zatiaľ pod kontrolou, napriek tomu sa všetko môže zmeniť.“ (RTVS 22. 2.)

Celebritizácia a škandalozita

K migrantom sa vyjadrujú aj predstavitelia šoubiznisu, napr. slovenské celebrity. Zároveň sú politici prezentovaní aj prostredníctvom bulvárnej škandalizácie. RTVS, ako aj TVM odvysielala reportáž (20. 2.) o tom, ako Angela Merkelová konzumuje hranolky (je hladná, kvôli dlhým a ťažkým rokovaniam o migrantoch).

Obrázok č. 2 Angela Merkelová konzumuje hranolky

Záver

Z prezentovaných výsledkov vyplýva, že Rómovia a migranti boli súčasťou spravodajského diskurzu aj v období pred parlamentnými voľbami 2016. Kým sú Rómovia prezentovaní ako samostatná komunita neprispôsobivých a chudobných (najčastejšie) agresorov, migranti boli prezentovaní najmä ako agresívny tok, ktorý ohrozuje našu bezpečnosť. Kým Rómovia dostali len nepomerne malý vysielací priestor, najmä RTVS tému migrantov pred voľbami objemovo preexponovala, a aj napriek širokému výberu rôznych respondentov mohla tak výrazne ovplyvniť (podobne ako Televízia Markíza) výsledok parlamentných volieb 2016, v ktorých sa do NR SR dostala politická strana Kotleba – ĽSNS.

Téma bezpečnosti sa stala aj hlavnou kampaňovou témou najsilnejšej parlamentnej strany SMER – SD so sloganom „Chránime Slovensko“, pričom nákupy zábran či vyslanie dvadsať policajtov na pomoc do Grécka (s ktorými neštandardne osobne vycestovali premiér a minister vnútra zo strany SMER-SD) môžeme považovať za motivované politické marketingové stratégie, ktoré taktiež mohli súvisieť s vyvolaním pocitu hrozby, morálnej paniky a v konečnom dôsledku prispieť k spoločenskej extrémizácii.

Literatúra:

- ALTHEIDE, David L. – MICHALOWSKI, Sam R.: Fear in the news: A discourse of control. In: The Sociological Quarterly, 1999, roč. 40, č. 3, s. 475 – 503.
- BERGER, Peter L. – LUCKMANN, Thomas: Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění. Originál – 1966. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury 1999.
- BOČÁK, Michal – OBORNÍK, Peter: Posuny v systéme kódov ako symptómy tabloidizácie televízneho spravodajstva. In: Jazyk a kultúra, 2015, roč. 6, č. 23 – 24, s. 383. [www.ff.unipo.sk/jak/23-24_2015/Michal_Bočák_Peter_Oborník_štúdiá.pdf]
- BOČÁK, Michal: Spravodajské formáty: pohľad na televízne spravodajstvo z diskurzívnej perspektívy. Kultura – Média – Komunikace (Myšlení médií a komunikace – Diskurs/ivní analýza/zpravodajství), 2009, roč. 1, č. 2, s. 165 – 200.
- COHEN, Stanley: Folk devils and moral panics – The creation of the mods and rockers, London: Routledge 2002.
- FISKE, John: Television culture. London: Routledge 1987.
- GERBNER, George.: Toward a general model of communication. In: Audio Visual Communication Review. Springer. Vol. 9., No. 3, 1961, s. 171 – 199.
- HARTLEY, John: Understanding news. London: Routledge 1982.

- HERMAN, Edward – CHOMSKY, Noam: Manufacturing consent. New York: Pantheon Books 1988.
Kolektiv autorů: Zpravodajství v médiích. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum 2005.
LAPČÍK, Marek: Analýza TV zpravodajství jako specifického typu kulturního diskursu. In: Média a text II. Ed. M. Bočák – J. Rusnák. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2008, s. 99 – 110.
OSVALDOVÁ, Barbora a kol.: Zpravodajství v médiích. 1. vyd. Praha: Karolinum 2001.
REIFOVÁ, Irena a kol.: Slovník mediální komunikace. Praha: Portál 2004.
REIFOVÁ, Irena a kol.: Analýza obsahu mediálních sdělení. Praha: Karolinum, 2004.
SEDLÁKOVÁ, Renáta: Obraz Romů v televizním zpravodajství – příklad mediální konstrukce reality. Disertační práce. Brno 2007.
THOMPSON, Keneth: Moral panics. London: Routledge 1998.
TRAMPOTA, Tomáš: Zpravodajství. Praha: Portál 2006.
TUŠER, Andrej – FOLLRICHOVÁ, Mária: Teória a prax novinárskych žánrov. Bratislava: Univerzita Komenského 2001.
UNSWORTH, Barry: Morality play. In. Valverde, Monclar-Eduardo: Pourquoi craindre la communication? London: Hamish Hamilton 1995.

NAŠE SLOVENSKO, noviny politickej strany Mariana Kotlebu. Za Boha za národ! Online vydanie, február 2016.

[<http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2016/02/nase-slovensko-februar-2016.pdf>]

Summary

Migrant influx and Roma aggressors – a view of the tendency in TV news regarding possible impact of the increase radicalization in Slovakia

The topics – Roma (Gipsy) and migrants in television news were a part of the dominant themes Slovak news before the election. They could influence the growth of extremism. The research define the volume of broadcasting reports on Roma and immigrants and also compares the commercial news Televízne noviny on Televízia Markíza and public (service) Správy RTVS. Author is trying to define the current image of migrants and Roma in television news.

Táto štúdia bola vytvorená realizáciou projektov Vybudovanie lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnickeho centra a Dovybavenie a rozšírenie lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnickeho centra na základe podpory operačného programu Výskum a vývoj financovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja.